

Jozef, de man in de schaduw van het kerstgebeuren

In de beeldvorming rondom het kerstgebeuren gaat bijna altijd alle aandacht uit naar Maria en het Kind. Jozef blijft wat in de schaduw staan. Het lijkt wel of Jozef [1] de rol speelt van iemand in de kantlijn en er buiten staat.

Op de zoon van God en de moeder Gods valt het volle licht. En de vader? Die zien we op schilderijen meestal aan de zijkant, een beetje achteraf, als een figurant in het grotere geheel, als een oude man met een baard en een kaal hoofd, leunend op een stok.

[2]

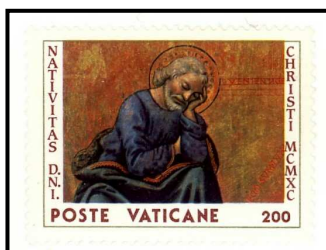
Op iconen zit Jozef, overweldigd door de gebeurtenissen, ergens onderaan in de hoek. Met zijn houding lijkt hij wel te zeggen: 'ik heb hier geen deel aan'. [3]

Toch is het de moeite waard om hem wat meer voor het voetlicht te halen.

Uit het weinige dat in het begin van de evangeliën, Mattheüs en Lucas, over hem verteld wordt, weten we dat Jozef een afstammeling van koning David is en waarschijnlijk afkomstig uit Bethlehem, de stad van David. Later verhuist hij naar Nazareth. Daar oefent hij het beroep uit van 'timmerman' [4] (Matth. 13:55). Het Griekse woord dat hier gebruikt wordt, noemt hem echter 'teknoon', ambachtsman, schrijnwerker. Dat is meer dan ons 'timmerman'. Hij maakt zelf ontwerpen en fabriceert vervolgens mooie meubels.

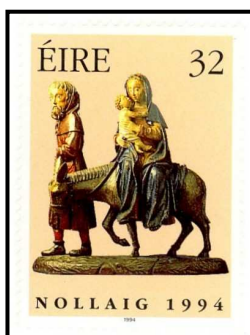

Verder wordt Jozef getekend als een vroom en rechtschapen man. Hij houdt zich trouw aan de voorschriften uit de wet van Mozes. Dat zien we als hij zijn kind in de tempel opdraagt [5] en het offer van twee duiven brengt (Luc. 2:24). Daar hoort ook bij dat hij de joodse feesten in acht neemt en de jaarlijkse pelgrimsreis naar Jeruzalem maakt, waar hij eens zijn 12jarige zoon kwijtraakt maar weer terugvindt in de tempel (Luc. 2:41-50).

Maar deze levenshouding stelt hem ook voor een geweldig dilemma als hij merkt dat zijn aanstaande vrouw Maria in verwachting is. Hij [6] staat dan voor de keus of om Maria in het openbaar te vernederen door een scheidbrief te vragen of door haar niet in opspraak te brengen en haar in het geheim te verlaten en zo de schuld voor zijn rekening te nemen. Daarmee laat hij zien hoe integer hij is.

Die nacht krijgt Jozef een droom waarin een engel [7] hem een verwijzing naar de profetie Jesaja 7:14 – dat dit kind van "verwekt door de Heilige Geest", en dat hij het kind de naam (Matth. 1:18-25).

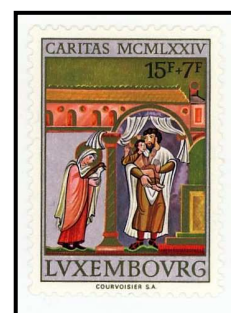
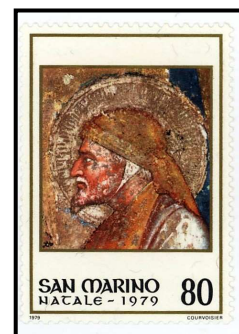
Ook later speelt weer een droom in belangrijke rol als een engel hem en het kind naar Egypte te vluchten. Op zien we altijd Jozef [8] voor of achter een ezel.

duidelijk maakt – met Gods kant komt, Jezus moet geven

Jozefs leven een opdraagt met Maria bijna alle afbeeldingen Maria met het kind op

Maar als Maria maagd en moeder is en, van de Heilige Geest ontvangen, Jezus ter wereld brengt, wat moet je dan met de figuur van Jozef? Daarom ontstonden er al spoedig na de evangeliën allerlei legenden om zijn rol in het geheel van die geboorte een plaats te kunnen geven. Veel van die verhalen zijn op schrift gesteld en vinden we terug in de zgn. apocriefe boeken zoals het Proto-Evangelie van Jakobus (2e eeuw), Pseudo-Evangelie van Mattheüs en de Geschiedenis

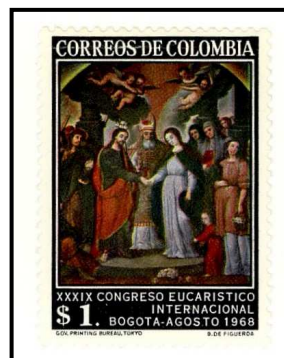
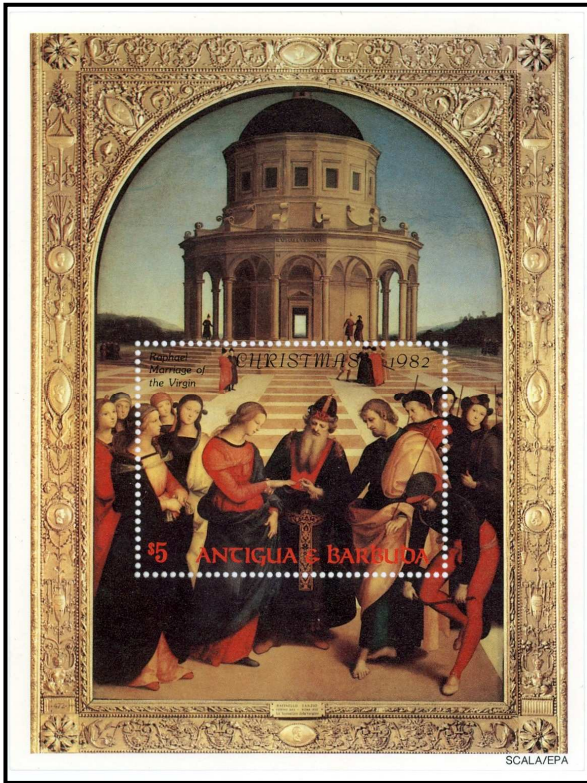

van Jozef de Timmerman (4de eeuw).

Met de geboorte van een dochter, Maria, wordt voor de hoogbejaarde Joachim en Anna [9], na veel bidden en vasten, eindelijk hun kinderwens vervuld. Uit dankbaarheid belooft Anna aan God om Maria na haar derde verjaardag naar de tempel te brengen waar ze tot haar 12de jaar zal verblijven. Maar dan maken de priesters zich zorgen dat Maria als ze gaat menstrueren, de tempel zal verontreinigen. Ze besluiten haar uit te huwelijken en kunnen kiezen uit een aantal gegadigden die allemaal weduwnaar zijn. Ook Jozef die uit een eerder huwelijk vier zonen en twee dochters had en al ver op leeftijd was, is een van hen. Alle huwelijksgegadigden moeten hun staf meenemen naar de tempel. Toen van alle staven, de staf van Jozef naar analogie van Aärons staf (Numeri 17: 16-23) ging bloeien en –volgens een andere versie- een duif eruit te voorschijn kwam, was het duidelijk dat hij de uitverkoren bruidegom was. [10] Jozef zou 80 jaar

geweest zijn toen hij met Maria trouwde. Door Jozef grijs en kaal af te beelden tegenover de jonge maagd Maria, roept men het beeld op van de oude man met kinderen uit een eerder huwelijk die nu niet meer in staat is tot het verwekken van meer kinderen.

Zo ging Jozef als 'voedstervader' de geschiedenis in want een natuurlijk vaderschap zou de maagdelijke geboorte op de tocht zetten. Bovendien moet hij zorgen

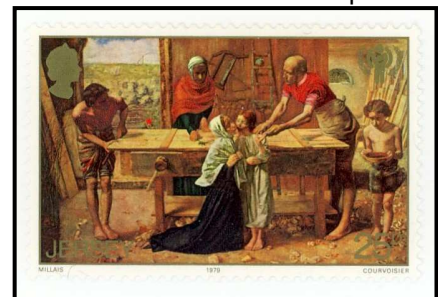

dat er voor Maria en Jozef brood op de plank komt. Op het Rijnlands altaar in het Museum Catharijneconvent zien we Jozef in een hoekje een pannetje pap op het vuur [11] gereedmaken voor het pasgeboren kind, waarmee zijn aandeel in het grootbrengen van Jezus wordt onderstreept.

Op de vlucht naar Egypte zien we behalve Jozef ook wel eens een tweede figuur erbij lopen. Meestal wordt die aangeduid als Jacobus, 'de broeder van de Heer', een zoon uit het eerdere huwelijk van Jozef. [12]

Na de dood van Herodes vestigt Jozef zich weer in Nazaret. Hier leerde Jozef aan Jezus het beroep van timmerman. [13] Omdat het evangelie Jozef voor het laatst noemt bij de geschiedenis van de 12jarige Jezus in de

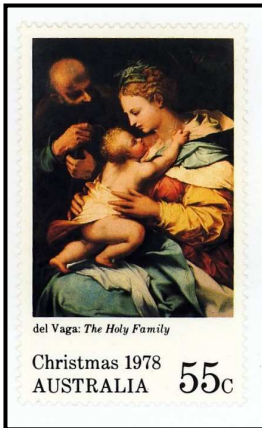

tempel, neemt men aan dat hij overleed voordat Jezus met zijn prediking begon.

Vooral in de 15^e eeuw komt er een omslag in de waardering voor Jozef. De heilige Teresa van Avila speelt daarbij een belangrijke rol. Zij maakt zich bezorgd over de opvoeding en stelt Jozef ten voorbeeld aan alle vaders. Voor geestelijke orden wordt hij ook een voorbeeld van deugdzaam leven. Hij wordt dan ook jonger, in de kracht van zijn leven afgebeeld. Op schilderijen heeft hij het kind Jezus [14] op de arm of

aan de hand. Het kind of Jozef zelf heeft vaak een lelie, een verwijzing naar de maagdelijke geboorte en de bloeiende staf van Jozef, in de hand.

In 1479 krijgt Jozef een eigen feestdag op de kerkelijke kalender: 19 maart.

Daarna komen steeds meer kanten van Jozef in beeld. Hij wordt tot "hoofd van de heilige familie" [15] verheven. Samen met Maria is hij de beschermer van het gezin.

De Spaanse schilder Murillo schildert –horizontaal- de heilige familie: Maria, Jezus als knaapje en Jozef, zelfs als een parallel met –verticaal- de goddelijke Drie-eenheid, God de Vader, de Heilig Geest (duif) en Jezus als knaap.[16]

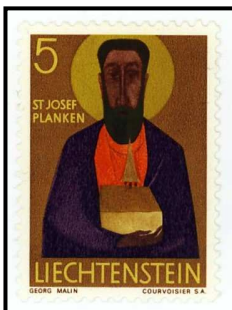
Jozef werd in 1870 door paus Pius IX uitgeroepen tot patroon van de universele kerk. Dat zien we terug in schilderijen waarin Jozef door Jezus wordt gekroond. [17]

In de 20ste eeuw wordt Jozef, de ijverige timmerman uit Nazaret, de beschermer en voorbeeld van de arbeidende

als tegenhanger van de de Arbeid – stelt paus Pius XII het Werkman in. Een feest wat nooit erg

klasse. Op 1 mei 1955 – socialistische Dag van feest van Sint Jozef populair is geworden.

Ook al staat Jozef wat in de figurant in het hele kerstverhaal, waardering voor hem.

Een bescheiden mens [18] die van zichzelf afwijst en die op cruciale momenten de goede beslissing weet te nemen, een tegennatuurlijke geboorte erkent en een vreemde loot op zijn stamboom ent.

Laten we hem als de ware Jozef in ere houden.

schaduw en lijkt hij een toch krijg je steeds meer

December 2010
Anton Schipper